

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om sänkt pensionsålder m. m.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft nio inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 318 i första kammaren av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, och nr 385 i andra kammaren av herr *Gustavsson i Alvesta m. fl.* om sänkt pensionsålder;

2) de likalydande motionerna nr 508 i första kammaren av herr *Jacobson, Per m. fl.*, och nr 613 i andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* om rätt till förtidspension till äldre frånskilda kvinnor;

3) de likalydande motionerna nr 526 i första kammaren av herrar *Skårman* och *Ernulf*, och nr 627 i andra kammaren av herr *Jönsson i Inge-marsgården m. fl.* angående kompensation vid uppskov med ålderspension inom den allmänna försäkringen m. m.;

4) de likalydande motionerna nr 610 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager*, och nr 285 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* om viss ändring av reglerna om förtida uttag av folkpension m. m.; samt

5) motionen nr 640 i andra kammaren av herr *Westberg* om utredning av frågan om sänkt pensionsålder.

Motionen under 4) har, såvitt avser förbättrad ställning för folkpensionärerna inom sjukförsäkringen, behandlats av utskottet i annat sammanhang.

Motionsyrkandena

I *motionerna I:318* och *II:385* har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om parlamentarisk utredning av frågan om sänkt folkpensionsålder».

I *motionerna I:508* och *II:613* har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att pensionsförsäkringskommittén genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att utreda frågan om ändrade regler för rätt till förtidspension för äldre frånskilda kvinnor».

I *motionerna I:526* och *II:627* har hemställts, »att riksdagen måtte i skri-

velse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om ökad kompensation vid uppskov med ålderspension efter 67 års ålder i allmän försäkring ävensom utsträckning av kompensationen utöver 70 års ålder, samt frågan om en lindrigare bedömning vid särskilt tunga yrken av villkoren för förtidspension i allmän försäkring».

I *motionerna I:610 och II:285* har, såvitt nu är i fråga, hemställts, »att riksdagen måtte besluta — — —

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en skyndsamt utredning rörande i denna motion förordade ändringar i lag om förtida uttag av folkpension — — —

och att förslag till sådana lagändringar förelägges 1966 års riksdag».

I *motionen II:640* har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättande av en parlamentariskt sammansatt utredningskommitté med uppgift att utreda frågan om sänkt pensionsålder».

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till *motionerna I:318, II:613 (II:136), II:627, II:285 och II:640*.

Gällande bestämmelser

Alderspension från folkpensioneringen utgår i princip från och med den månad, varunder den försäkrade fyller 67 år. På framställning av den försäkrade kan ålderspensionen utgå tidigare, dock tidigast fr. o. m. den månad då han uppnår 63 års ålder. Försäkrad, som äger rätt till såväl folkpension som tilläggspension, har inte rätt till sådant förtida uttag med mindre framställningen avser båda pensionsandelarna. Pensionsuttaget kan också uppskjutas. Uttages ålderspensionen i förtid minskas pensionen med 0,6 % för varje månad som då pensionen börjar uttagas återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Uppskjutes uttaget ökas pensionen på motsvarande sätt, dock att hänsyn därvid inte tages till tid efter den månad under vilken den försäkrade fyller 70 år. Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension träder i kraft successivt. Under år 1963 kan pensionen uttagas i förtid av dem som är födda åren 1896 och 1897, under år 1964 av dem som är födda åren 1897—1899 och under år 1965 av dem som är födda åren 1898—1901.

Till ålders- eller förtidspension inom folkpensioneringen utgår *barntillägg* för varje barn under 16 år till försäkrad eller försäkrads hustru, om den försäkrade har vårdnaden om eller stadigvarande sammanbor med barnet. Till ålderspension, som den försäkrade uppbär för tid före 67 år, eller till pension, som tillkommer gift kvinna, utgår ej barntillägg. Gift kvinna, som stadigvarande lever åtskild från sin make, kan dock erhålla barntillägg för barn, som hon stadigvarande sammanbor med eller har vårdnaden om. Barntillägg utgår ej för barn som är berättigat till barnpension.

Hustrutillägg tillkommer hustru till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, om hustrun fyllt 60 år och själv ej åtnjuter folkpension samt makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föreligger, kan *hustrutillägg* utgå, även om hustrun ej fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

En kommun kan fatta beslut om att *kommunalt bostadstillägg* skall utgivas i kommunen. Sådant tillägg har införts i praktiskt taget alla kommuner i riket. Tillägget utgår till den som åtnjuter folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension och är mantalsskriven inom kommunen eller till där mantalsskriven hustru som åtnjuter *hustrutillägg*.

Hustrutillägg och *kommunalt bostadstillägg* får ej utgå till ålderspension, som åtnjutes för tid före den månad då den pensionsberättigade fyller 67 år.

Rätt till *ålderspension* inom *tilläggs pensioneringen* föreligger i princip från och med den månad, under vilken den försäkrade fyller 67 år. Efter särskild framställning från den försäkrade utgår emellertid ålderspensionen även för tid dessförinnan, dock tidigast från och med den månad, då han uppnår 63 års ålder. Pensionen utgör, då den börjar utgå vid 67 års ålder, 60 procent av ett på visst sätt uträknat belopp. Detta belopp motsvarar i princip den försäkrades medelinkomst under hans femton bästa inkomstår, minskad med det s. k. basbeloppet (ett belopp som motsvarar 4 000 kronor i 1957 års penningvärde). Uttages pensionen före 67 års ålder, minskas den med 0,6 procent för varje månad som den uttages i förväg. Till belysning av denna regel kan nämnas, att den som börjar uppbära ålderspension vid 63 års ålder får vidkännas en reduktion av pensionsbeloppen till cirka 71 procent av vad han eljest skulle ha erhållit. Den som börjar uttaga ålderspension vid 65 år får en reduktion till cirka 86 procent. — Den som dröjer med pensionsuttaget till efter 67 års ålder får en motsvarande höjning av pensionsbeloppen, 0,6 procent för varje uppskovsmånad. I fråga om sådan höjning skall dock inte hänsyn tagas till månad efter den då den försäkrade fyllt 70 år. Den som väntar till nämnda ålder med att ta ut sin ålderspension får denna höjd med cirka 20 procent.

Rätt till *förtidspension* från *folkpensioneringen* och inom *tilläggs pensioneringen* för tiden före den månad då ålderspension skall utgå föreligger i princip för den försäkrade, därest hans arbetsförmåga på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig samt, beträffande *tilläggs pensioneringen*, den försäkrade äger tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid före det år, varunder pensionsfallet inträffat. Förtidspensionens storlek graderas efter arbetsförmågans nedsättning.

Makar som är förenade i bestående äktenskap har enligt 5 kap. giftermålsbalken underhållsskyldighet mot varandra. Vid hemskillnad, men också i andra fall, kan make av rätten åläggas att utgiva underhållsbidrag till andra maken. Även vid äktenskapsskillnad äger rätten ålägga make, att

efter förmåga bidra till andra makens underhåll om denne blir i behov därav till sitt tillbörliga underhåll.

Beträffande ersättning vid arbetslöshet finns bestämmelser i *kungörelsen angående vissa statliga och statsunderstödda åtgärder vid arbetslöshet den 27 maj 1949* och i *förordningen om erkända arbetslöshetskassor den 14 december 1956*.

Historik

Inom *folkpensioneringen* har alltsedan 1914 gällt en pensionsålder av 67 år.

I *proposition nr 55 till 1958 års riksdag* med principförslag om förbättrad pensionering anförde *föredragande departementschefen*:

Under diskussionen i pensionsfrågan har man i stort sett varit ense om att den *generella* pensionsåldern bör vara 67 år. Jag biträder denna mening.

Att man tillämpar en generell pensionsålder av 67 år innebär inte att man utesluter möjligheten att ge pension dessförinnan åt grupper eller enskilda som har behov därav. Här blir utformningen av invalidpensioneringen av särskild betydelse. Vid det fortsatta arbetet med pensionsreformen måste stor uppmärksamhet ägnas åt frågan i vilken utsträckning man inom ramen för invalidpensioneringen kan tillgodose önskemålet, att personer inom vissa arbetsområden, där man relativt tidigt måste lämna arbetet, skall få pension från det nya pensionssystemet före 67 års ålder.

Med hänsyn till det sagda är det för tidigt att nu ta ställning till frågan om att möjliggöra uttag av ålderspension före 67 års ålder. Först då invalid- och familjepensioneringens utformning är klar kan frågan om ett dylikt förskottsuttag tas upp.

Det bör här tillfogas, att den som redan har förvärvat pensionsrätt från något pensionssystem från tidigare ålder än 67 år givetvis inte förlorar denna rätt på grund av den allmänna tilläggpensioneringens införande.

Pensionsberedningen har föreslagit, att folkpensionen skall höjas om man begär uppskov med att ta ut den, och motsvarande förslag föreligger beträffande tilläggpensioneringen. Jag finner en anordning av detta slag väl värd att genomföra. Den närmare utformningen får ske gemensamt för folkpensioneringen och tilläggpensioneringen.

I *propositionen nr 100 till 1959 års riksdag* med förslag om allmän tilläggpensionering uttalade *föredragande departementschefen* bland annat följande.

Jag vill förutskicka att den lagstiftning, som utarbetats om tilläggpensioneringen och som här framlägges, på några punkter inte är avsedd att vara definitiv i den meningen att man skall låta sig nöja med de bestämmelser som nu utformats. Efter ytterligare utredning bör man pröva möjligheterna att vidga rätten till pensioneringens förmåner. Här blir fråga om i vilken utsträckning man — utöver den form av tidigare uttag av tilläggpension som behandlas i lagförslaget — kan bereda personer, som måste dra sig tillbaka från förvärvslivet tidigare än andra, pension före 67 års ålder även i de fall då de inte är invalider i gängse bemärkelse. Vidare

måste invalidpensioneringen bli föremål för ytterligare överväganden. Den avgränsning som gjorts i lagförslaget rörande kretsen av dem som blir berättigade till familjepension är inte heller att betrakta som slutlig. De frågor jag nu berört bör för vidare utredning hänskjutas till 1958 års socialförsäkringskommitté.

I anledning av propositionen väcktes dels *motioner* vari hemställdes om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare, dels ock *motioner*, vari begärdes sänkning med det snaraste av pensionsåldern för vissa arbetare samt därefter en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år för manliga och 60 år för kvinnliga pensionärer.

Propositionen och motionerna behandlades av *särskilda utskottet* i dess *utlåtande nr 1 år 1959*. I en vid utlåtandet fogad av riksdagen godkänd reservation uttalades i fråga om pensionsåldern:

Utskottet har med tillfredsställelse hälsat det förslag till en rörlig pensionsålder som inrymmer i propositionen. Därigenom ges bland annat möjlighet för dem som drar sig tillbaka från förvärvslivet före 67 års ålder att komma i åtnjutande av förmåner från tilläggs pensioneringen från en tidigare tidpunkt än vad som markeras av den allmänna pensionsålderns inträde. Utskottet har emellertid förståelse för de önskemål som framförts — bland annat i de föreliggande motionerna — om att möjligheter bör förefinnas för yrkesgrupper som har behov därav att komma i åtnjutande av oreducerad ålderspension från en tidigare tidpunkt än 67-årsåldern. Departementschefen har också i propositionen framhållit, att man efter ytterligare utredning bör pröva möjligheterna att vidga rätten till pensioneringens förmåner och att det härvid kan bli fråga om i vilken utsträckning man — utöver den form av tidigare uttag av tilläggs pension som behandlas i lagförslaget — kan bereda personer, som måste dra sig tillbaka från förvärvslivet tidigare än andra, pension före 67 års ålder även i de fall då de inte är invalider i gängse bemärkelse. Utskottet ansluter sig till departementschefens uttalande och tillstyrker motionerna på det sättet, att utskottet förordar en utredning beträffande möjligheterna för yrkesgrupper med tungt och hälsofarligt arbete att erhålla oreducerad ålderspension före 67 års ålder. Däremot finner sig utskottet — av bland annat samhällsekonomiska skäl — icke kunna förorda en utredning rörande en allmän sänkning av pensionsåldern på sätt yrkats i motionerna I:430 och II:525.

I *motioner* till 1960 års riksdag yrkades ökad valfrihet beträffande pensionsåldern inom den allmänna tilläggs pensioneringen.

Andra lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 6 år 1960*:

Frågan om större möjligheter till individuella variationer i fråga om pensionsåldern vid ålderspension har överlämnats till 1958 års socialförsäkringskommitté att beaktas vid dess fortsatta utredningsarbete. Några åtgärder därutöver för att tillgodose ovan redovisade önskemål om ändringar i lagen bör enligt utskottets mening icke vidtagas, innan erfarenheter har vunnits av dennas tillämpning i praktiken. På grund härav anser sig utskottet icke kunna biträda förevarande önskemål.

1958 års socialförsäkringskommitté har i sitt år 1961 avgivna betänkande (SOU 1961:29) beträffande pensionsåldern bland annat anfört:

Det torde ligga utanför det möjligas gräns att differentiera pensionsåldern inom den allmänna pensioneringen så att rimliga anspråk på rättvisa de olika grupperna emellan tillgodoses. Arbetsförhållandena inom ett och samma yrke varierar starkt från arbetsplats till arbetsplats och förändras på grund av den tekniska utvecklingen från tid till annan. Arbetstagarna skiftar vidare sysselsättning under årens lopp och det torde inte sällan förekomma att en arbetstagare har flera olika sysselsättningar inom loppet av ett och samma år. Det torde inte heller vara ovanligt att en arbetstagare vid högre ålder övergår från tyngre till lättare arbeten inom eller utom yrket. Man kan vidare inte bortse ifrån att de enskilda arbetstagarna reagerar individuellt mycket olika inför arbetslivets påfrestningar.

De varierande förhållandena inom näringslivet gör att ett behov av pensionsskydd före 67-årsåldern utöver det som i vissa fall kan erhållas från förtidspensioneringen eller genom anordningen med förtida pensionsuttag föreligger för både här nämnda och andra grupper anställda. I dylika fall erfordras en kompletterande försörjning i en eller annan form för utfyllande av luckor mellan den generella pensionsåldern och den lägre avgångsålder som tillämpas eller aktualiseras inom vissa företag eller yrken. Detta behov kan dock enligt kommitténs mening inte på ett godtagbart sätt tillgodoses inom den allmänna pensioneringens ram. Utöver vad redan anförts må nämnas att en anordning med differentierad pensionsålder skulle medföra behov av invecklade lagbestämmelser och avsevärt tynga pensioneringens administration. Det skulle bli ytterst komplicerat att utan en fortlöpande individuell kontroll avgöra, vilka arbetstagare som under sin aktiva tid fullgjort arbetsinsatser inom yrken med lägre pensionsålder i sådan omfattning, att rätten till den lägre pensionsåldern vore intjänad. Slutligen kan framhållas, att det inte är rimligt att i en skattefinansierad pensionering som folkpensioneringen giva olika yrkesgrupper olika stort pensionsskydd. Om för vissa grupper skall gälla förmånligare pensionsbestämmelser än för övriga medborgare, erfordras en särskild finansiering av de bättre pensionerna. En sådan kan inte ordnas inom ramen för folkpensioneringen och svårligen inom tilläggs pensioneringen.

Kommittén har på grund av vad sålunda anförts kommit till den uppfattningen att det inte är möjligt att på ett godtagbart sätt inom den allmänna pensioneringen differentiera pensionsåldern efter yrke eller sysselsättning.

I *motioner till 1961 års riksdag* hemställdes, att riksdagen måtte besluta fastställa pensionsåldern inom såväl folkpensioneringen som allmänna tilläggs pensioneringen till 65 år för män och 60 år för kvinnor, samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att, i avvaktan på den slutliga utredningen av frågan, inför innevarande års riksdag framlägga förslag till provisorisk lagstiftning i syfte att åstadkomma en sänkning av pensionsåldern till 60 år för de arbetare och andra anställda som uppenbarligen sysslar med särskilt tungt eller hälsovådligt arbete. I andra motioner yrkades skyndsamt prövning angående sänkning av pensionsåldern.

Motionerna avstyrktes av *andra lagutskottet* i dess av *riksdagen* godkända *utlåtande nr 56*. Utskottet ansåg det icke påkallat med någon riksdagens åt-

gärd i ämnet med hänsyn till att proposition på grundval av socialförsäkringskommitténs betänkande var att vänta till 1962 års vårriksdag.

De gällande reglerna om pensionsålder tillkom genom förslag i *proposition nr 90 år 1962*. I fråga om möjligheterna för vissa yrkesgrupper att erhålla oreducerad ålderspension före 67 år anförde *föredragande departementschefen*:

Socialförsäkringskommitténs rekommendation att pensionsbehovet i hit-hörande fall i första hand skall tillgodoses genom kompletterande pensionsanordningar avtalsvägen har inte mött någon gensaga under remissbehandlingen. För egen del är jag också, mot bakgrunden av vad kommittén an-fört om svårigheterna att inom den allmänna pensioneringen differentiera pensionsåldern efter yrke och sysselsättning, övertygad om riktigheten av att avtalsvägen i första hand prövas. Jag vill också erinra om att förbät-trade möjligheter till komplettering av pensionsskyddet skapas genom den utbyggnad av den frivilliga pensionsförsäkringen hos riksförsäkringsverket, som närmare behandlas i det följande.

I samband med behandlingen av propositionen hade *andra lagutskottet* att ta ställning till ett flertal *motionsyrkanden* beträffande pensionsåldern. I sitt av *riksdagen* godkända *utlåtande nr 27* anförde utskottet i fråga om oreducerad pension före 67 år till vissa grupper:

Enligt utskottets uppfattning talar såväl principiella som praktiska skäl mot en anordning inom den allmänna pensioneringen, som innebär oreducerad ålderspension före 67 år till vissa grupper. Visserligen kan det föreligga behov av en lägre pensionsålder bl. a. för dem som är sysselsatta med tungt och hälsofarligt arbete. Men det kan inte anses tilltalande att till-godose dessa behov genom att bl. a. inom tilläggs-pensioneringen för sär-skilda grupper stadga en lägre pensionsålder. Därest inte avgiftsdifferen-tiering infördes, skulle nämligen i så fall den merkostnad som skulle för-anledas av den lägre pensionsåldern inom vissa branscher, få bäras av produktionen i dess helhet. För utskottet ter det sig mera naturligt, att merkostnaden får belasta ifrågavarande delar av produktionen. En avgifts-differentiering åter skulle otvivelaktigt medföra betydande komplikationer för administrationen. Härtill kommer det vanskliga problemet att rättvist utvälja de grupper som skulle vara berättigade till lägre pensionsålder. Ännu svårare skulle det säkerligen ställa sig att utforma godtagbara och administrativt användbara bestämmelser om de närmare förutsättningarna för att de enskilda försäkrade skulle komma i åtnjutande av den särskilda förmånen. Härvid är särskilt att märka de svårigheter som ligger i det för-hållandet att åtskilliga förvärvsarbetande byter sysselsättning och anställ-ning ett flertal gånger under sitt liv. De anförda synpunkterna för enligt utskottets uppfattning otvivelaktigt till den slutsatsen att förevarande fråga bör lösas utanför den allmänna pensioneringens ram. Uppgörelser avtals-vägen synes utgöra den lämpligaste lösningen. Av det sagda följer att ut-skottet inte kan ansluta sig till det i *motionen II:611* framställda yrkandet om en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare och med dem jäm-förliga grupper utan reducering av pensionsförmånerna. Ej heller kan ut-skottet biträda ett i *motionerna I:657* och *II:785* framställt yrkande om en

utredning av förevarande fråga. Enligt utskottets uppfattning är frågan tillräckligt utredd, såvitt gäller en lösning inom den allmänna pensionsringens ram. Beträffande frågan om en lösning avtalsvägen — en lösning som enligt motionärerna bör väljas i första hand — anser utskottet, att detta är en uppgift för arbetsmarknadens parter, där en statlig utredning inte synes påkallad.

I *motioner till 1963 års riksdag* yrkades dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan lagändring att gruvarbetare, transportarbetare, byggnadsarbetare, skogsarbetare och likställda, som uppenbarligen sysslar med tungt och farligt arbete, erhåller pension vid 65 års ålder, dels om utredning av frågan om generell sänkning av pensionsåldern. Motionerna avstyrktes av *andra lagutskottet* i dess av *riksdagen* godkända *utlåtande nr 28*. Utskottet ansåg i förstnämnda hänseende att det ej hade inträffat något som föranledde till ändrat ställningstagande i förhållande till vad utskottet i detta avseende anförde i utlåtandet nr 27 vid 1962 års riksdag. Beträffande det andra spörsmålet ansåg utskottet, att skäl kunde anföras för att frågan om en lägre pensionsålder skulle övervägas. Enligt utskottets mening måste häremot vägas angelägenheten av andra förbättringar för folkpensionärerna. I sammanhanget erinrades vidare om de höjningar av folkpensionerna fram till 1968 som statmakterna bundit sig för. Enligt utskottets mening borde det pågående programmet för folkpensionsförbättringar först genomföras innan frågan om lägre generell pensionsålder kunde ha någon aktualitet.

I *motioner till 1964 års riksdag* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en snabb utredning och förslag till riksdagen om en förtidspensionering av skogsarbetare, som uppnått 60 år och som genom rationaliseringen inom skogsbruket kom att friställas och ej kunde beredas sysselsättning.

Motionerna avstyrktes av *andra lagutskottet* i dess av *riksdagen* godkända *utlåtande nr 7*. Utskottet fann ej anledning att frångå sin tidigare uttalade principiella uppfattning, att frågor av detta slag borde lösas utanför den allmänna pensionsförsäkringens område. Vidare ansåg utskottet, att de sysselsättningssvårigheter som uppkom för vissa skogsarbetare i samband med skogsbrukets fortgående mekanisering syntes i första hand vara ett arbetsmarknadsproblem, som enligt direktiven till 1960 års arbetsmarknadsutredning torde komma att behandlas av utredningen.

Under året har 1960 års arbetsmarknadsutredning avlämnat sitt betänkande Arbetsmarknadspolitik (SOU 1965:9).

Efter genomgång av de arbetsmarknadspolitiska instrument, som står till arbetsmarknadsorganens förfogande, behandlar utredningen i kapitlen 13—16 medlens användning för lösandet av de speciella problem, som vissa grupper arbetssökande kan möta (säsongarbetslösa, vissa kvinnliga arbetssökande, handikappade samt äldre arbetssökande). Utredningen föreslår

bl. a., att en ensamstående kvinna, som p. g. a. bristande yrkeskunskap inte kan erhålla ett ur försörjningssynpunkt lämpligt arbete, skall kunna beviljas utbildning i samma utsträckning, som om hon varit arbetslös. Slutligen föreslås förmånligare bestämmelser för beviljande av utbildningsbidrag till hemskild, frånskild eller gift kvinna. Beträffande de handikappade uttalar utredningen, att arbetsvårdens resurser behöver kraftigt förstärkas för att tillgodose det föreliggande behovet. Arbetsprövning bör i ökad utsträckning föregå de arbetsvårdande åtgärderna. Utredningen föreslår därför, att prövningsavdelningar inrättas i anslutning till träningsverkstäder på orter med regionsjukhus eller fullt utrustade centralasarett. Statsbidrag till etableringskostnader föreslås utgå som för övriga verkstäder för handikappade och till driften med ett fixerat belopp för varje prövningsfall. Utredningen föreslår vidare, att försörjningsbidrag till handikappade i arbetsträning helt skall utgå av statsmedel. En omfattande utbyggnad av den skyddade sysselsättningen bör ske, bl. a. för att tillgodose behovet av sysselsättning för utvecklingshämjade. För sysselsättning av mycket produktionssvag arbetskraft bör statsbidrag utgå med högre belopp än för annan skyddad sysselsättning. Vad slutligen angår den äldre arbetskraften anför utredningen, att lokala sysselsättningsnämnder har i begränsad utsträckning inrättats med uppgift att behandla de problem som olika gruppers svårplacerade arbetssökande möter. Utredningen föreslår nu, att en plan skall utarbetas för inrättande av sådana nämnder i samtliga län och på det antal orter, som kan befinnas lämpligt. Samtidigt föreslås, att en delegation för den äldre arbetskraften inrättas vid arbetsmarknadsstyrelsen med uppgift att följa de åtgärder, som vidtas av arbetsmarknadsverket för att lösa den äldre arbetskraftens sysselsättningsfrågor.

I *motioner* till 1964 års riksdag, hemställdes om en allmän sänkning av pensionsåldern. Andra lagutskottet hänvisade i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 41 år 1964 till vad utskottet anfört i frågan vid 1963 års riksdag. Dessutom påpekade utskottet att i 1964 års statsverksproposition aviserats utredning, i avsikt att genomföra standardförbättringar för folkpensionärerna även efter år 1968. I avvaktan på denna utredning saknades enligt utskottets mening anledning att ta ställning till frågan om sänkning av pensionsåldern.

Utskottet

Inom såväl folkpensioneringen som tilläggspensioneringen utgår ålderspension i princip från och med den månad, varunder den försäkrade fyller 67 år. På framställning av den försäkrade kan ålderspension utgå tidigare, dock tidigast fr.o.m. den månad, då han uppnår 63 års ålder. Försäkrad, som äger rätt till såväl folkpension som tilläggspension, har inte rätt till sådant förtida uttag med mindre framställningen avser båda pensions-

delarna. Uttages ålderspensionen i förtid minskas denna med 0,6 procent för varje månad som, när pensionen börjar uttagas, återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension inom folkpensioneringen träder i kraft successivt. Under år 1965 kan pensionen uttagas i förtid av dem som är födda åren 1898—1901. Ålderspension inom folkpensioneringen kan höjas med barntillägg, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Dessa tillägg utgår dock inte vid förtida uttag av ålderspension, förrän 67 års ålder uppnåtts.

I motionerna I:318 och II:385 samt II:640 hemställas om parlamentarisk utredning av frågan om sänkning av pensionsålder, i förstnämnda motioner dock endast såvitt gäller folkpensioneringen. I motionerna I:610 och II:285 yrkas, såvitt nu är i fråga, att full pension skall utgå från 67 års ålder även vid förtidsuttag av ålderspension samt att barntillägg, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg skall kunna utgå jämväl vid förtida uttag. Även dessa yrkanden får i sak anses innebära krav på sänkning av pensionsåldern.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 28 år 1963 påpekade andra lagutskottet beträffande frågan om en allmän sänkning av pensionsåldern, att den generella pensionsåldern varit 67 år alltsedan 1914. Enligt utskottets mening kunde skäl anföras för att frågan om en lägre pensionsålder övervägdes. Utskottet ansåg emellertid att häremot måste vägas angelägenheten av andra förbättringar för folkpensionärerna. I sammanhanget framhöll utskottet särskilt de höjningar av folkpensionerna fram till år 1968, som statsmakterna bundit sig för. Enligt utskottets bedömning borde det pågående programmet för folkpensionsförbättringar först genomföras innan frågan om lägre generell pensionsålder kunde ha någon aktualitet.

Även vid 1964 års riksdag hade utskottet att ta ställning till frågan om en allmän sänkning av pensionsåldern. Utskottet hänvisade därvid till sitt uttalande år 1963. Dessutom påpekade utskottet att i 1964 års statsverksproposition aviserats utredning i avsikt att genomföra standardförbättringar för folkpensionärerna även efter år 1968. I avvaktan på denna utredning saknades enligt utskottets mening anledning att ta ställning till frågan om sänkning av pensionsåldern.

Utskottet ansluter sig till vad som sålunda uttalats i denna fråga under åren 1963 och 1964 och kan därför icke biträda de i denna del upptagna motionsyrkandena.

Rätt till förtidspension från folkpensioneringen och inom tilläggs pensioneringen föreligger i princip för försäkrad, därest hans arbetsförmåga på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig. Förtidspensionens storlek graderas efter arbetsförmågans nedsättning.

I motionerna I:526 och II:627 hemställas om utredning av frågan om lindrigare villkor för förtidspension för försäkrade med särskilt tunga yrken.

Vid behandling under åren 1962 och 1963 av fråga om lägre pensionsålder än 67 år för vissa grupper med tungt och hälsofarligt arbete anförde utskottet bl.a., att enligt dess uppfattning talade såväl principiella som praktiska skäl mot en anordning inom den allmänna pensioneringen, som innebar oducerad ålderspension före 67 års ålder till vissa grupper. Visserligen kunde föreligga behov av en lägre pensionsålder bl.a. för dem som var sysselsatta med tungt och hälsofarligt arbete, men det kunde inte anses principiellt riktigt att tillgodose dessa behov genom att inom den allmänna försäkringen stadga en lägre pensionsålder för särskilda grupper. Därest inte avgiftsdifferentiering infördes, skulle nämligen den merkostnad som föranleddes av den lägre pensionsåldern få bäras av produktionen i dess helhet. För utskottet tedde det sig mera naturligt att merkostnaden fick belasta ifrågavarande delar av produktionen. En avgiftsdifferentiering skulle nämligen medföra betydande komplikationer för administrationen inom försäkringen. Härtill kom så problemet att rättvist utvälja de grupper för vilka den lägre pensionsåldern skulle tillämpas. Ännu svårare skulle det, enligt utskottets mening, ställa sig att utforma godtagbara och administrativt användbara bestämmelser om de närmare förutsättningarna för att de enskilda försäkrade skulle komma i åtnjutande av den särskilda förmånen. Härvid var särskilt att märka de svårigheter, som låg i det förhållandet att åtskilliga förvärvsarbetande bytte sysselsättning och anställning ett flertal gånger under sitt liv. De anförda synpunkterna förde enligt utskottets uppfattning otvivelaktigt till den slutsatsen att frågan borde lösas utanför den allmänna pensioneringens ram. Uppgörelser avtalsvägen syntes utskottet utgöra den lämpligaste lösningen.

Utskottet fann vid behandling under fjolåret av motioner med likartad innebörd ej anledning att frångå sin tidigare uttalade principiella uppfattning, att frågor av detta slag borde lösas utanför den allmänna pensionsförsäkringens område. Vidare ansåg utskottet, att de sysselsättnings-svårigheter, som kunde uppkomma för vissa skogsarbetare, i första hand var ett arbetsmarknadsproblem, som enligt direktiven till 1960 års arbetsmarknadsutredning torde kunna behandlas av utredningen.

1960 års arbetsmarknadsutredning har under året framlagt betänkande med förslag till vissa lösningar av de handikappades, säsongarbetslösa och äldre arbetssökandes problem på arbetsmarknadens område.

Utskottet vill erinra om att förtidspensioneringen är väl utbyggd och ger möjlighet för de pensionsbeviljande organen att ta hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Bl.a. kan även möjligheten att bereda den försäkrade arbete vara en omständighet av betydelse. Utskottet är

emellertid medvetet om att de varierande förhållanden som råder på arbetsmarknaden medför att hjälpbehov före 67-årsåldern, utöver det som kan täckas genom förtidspensioneringen eller genom anordningen med förtida uttag, ofta uppkommer för arbetstagare med tungt och pressande arbete. Enligt utskottets mening kan samma skäl som åberopats mot att stadga lägre pensionsålder för vissa grupper arbetstagare i huvudsak anföras även mot att införa särskilda regler inom förtidspensioneringen för dessa. Såsom utskottet tidigare uttalat bör dylika problem lösas utanför den allmänna pensioneringens ram. Uppgörelser avtalsvägen och arbetsmarknadspolitiska åtgärder synes vara de lämpligaste lösningarna. Utskottet kan därför icke biträda motionerna i denna del.

I motionerna I:508 och II:613 hemställes om utredning av frågan om ändrade regler för rätt till förtidspension för äldre franska kvinnor.

Utskottet vill även i detta sammanhang erinra om de pensionsbeviljande organens möjligheter att beakta samtliga föreliggande omständigheter i det särskilda fallet vid prövningen av rätten till förtidspension. Det kan emellertid inte förnekas att det även bland vissa äldre ensamstående kvinnor föreligger ett hjälpbehov som varken täcks genom förtidspensioneringen eller genom möjligheterna till förtida uttag. Problemen för dessa kvinnor är beaktansvärda och särskilt svåra eftersom deras möjligheter att erhålla lämpliga anställningar på arbetsmarknaden f.n. är begränsade. Utskottet anser det emellertid inte möjligt att lösa deras ekonomiska problem inom förtidspensioneringen. Såsom framgår av vad utskottet ovan anfört är det nämligen principiellt oriktigt att bryta ut vissa kategorier försäkrade och bevilja dem pensionsförmåner efter andra regler än som i övrigt gäller. Enligt utskottets mening är det av motionärerna aktualiserade problemet delvis av arbetsmarknadspolitisk natur. 1960 års arbetsmarknadsutredning har också i sitt ovannämnda betänkande framlagt vissa förslag i frågan. Med hänsyn till det anförda kan utskottet icke biträda dessa motioner.

Uttag av ålderspension kan såväl inom folkpensioneringen som tilläggs-pensioneringen uppskjutas till tidpunkt efter 67 år. Uppskjutes uttaget ökar pensionen med 0,6 procent för varje månad, som när pensionen börjar utgå förflutit från ingången av den månad varunder den försäkrade uppnådde 67 års ålder. Härvid tages dock inte hänsyn till tid efter den månad under vilken den försäkrade fyller 70 år.

I motionerna I:526 och II:627 hemställes om utredning av frågorna om ökad k o m p e n s a t i o n vid uppskjutet uttag och utsträckning av kompensationen utöver 70 års ålder. Motionärernas avsikt är att få folk att i större utsträckning stanna kvar i förvärvslivet efter 67 års ålder.

Den kompensation som utgår till försäkrad, som väntar att ta ut pension

till efter 67 års ålder, utgör icke full ersättning för det uppskjutna uttaget enligt försäkringsmatematiska principer. Det torde emellertid vara andra ekonomiska faktorer än compensationen som föranleder vissa människor att vänta med pensionsuttaget. En överenskompensation som motionärerna föreslår skulle, enligt utskottets mening, knappast utgöra någon stimulans för ytterligare kategorier att kvarstanna i arbete efter uppnådd pensionsålder. För att nå motionärernas syfte får man söka andra lösningar än de som föreslagits i motionerna. Utskottet kan därför icke heller i denna del biträda motionerna.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A. 1) att följande motioner, nämligen dels motionerna I:318 och II:385, dels motionen II:640, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

2) att motionerna I:610 och II:285, såvitt de angår folkpensionsförmåner vid förtida uttag av folkpension, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I:526 och II:627, såvitt de avser förtidspension, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I:508 och II:613, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I:526 och II:627, såvitt de avser uppskjutet uttag, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 mars 1965

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Strand, Axel Svensson, fru Carlqvist, fru Hamrin-Thorell, herrar Lars Larsson*, Edström, Hübinette och Thorsten Larsson;

från a n d r a kammaren: herr Rimmerfors, fru Ekendahl*, herrar Gustavsson i Alvesta, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Ringaby*, Jonsson och fru Skantz.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

Vid utskottets hemställan under A.

(avser sänkt pensionsålder)

I. av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson i Alvesta*, vilka ansett, a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 10 med orden »I sitt av» och slutar med orden »del upptagna motionsyrkandena» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Starka skäl talar enligt utskottets mening för de i motionerna I:318 och II:385 samt II:640 uttalade kraven på utredning av frågan om sänkt pensionsålder. Utskottet anser de motiv som motionärerna anfört för en generell sänkning av pensionsåldern som bärande. Givetvis måste i detta sammanhang även beaktas angelägenheten av andra förbättringar för folkpensionärerna. Därvid bör särskilt uppmärksammas att statsmakterna bundit sig för en viss folkpensionsnivå 1968, och även därefter måste förbättringar för folkpensionärerna enligt utskottet mening genomföras. De ändringar som genomförts beträffande möjligheten till förtida uttag av folkpension och allmän tilläggspension minskar ingalunda kravet på en sänkning av pensionsåldern. Faktum kvarstår att för den stora allmänheten kan en pensionering med nuvarande ordning inte ske före 67 års ålder utan att detta väsentligt reducerar pensionsbeloppen. Då en generell sänkning av pensionsåldern ur både social synpunkt och allmän rättvisesynpunkt måste anses vara en av de angelägnaste uppgifterna inom pensionspolitiken tillstyrker utskottet motionsyrkandena om att frågan om pensionsåldern upptages till prövning. Såsom framhållits i motionerna bör detta lämpligen ske genom utredning inom en parlamentariskt sammansatt pensionsberedning. Utskottet biträder alltså motionerna I:318 och II:385 samt II:640. Däremot måste utskottet i huvudsak ta avstånd från de tankegångar som ligger bakom motionerna I:610 och II:285, såvitt nu är i fråga.»

b) att utskottet bort hemställa,

»1) att riksdagen med bifall till följande motioner, nämligen dels motionerna I:318 och II:385, dels motionen II:640, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om en sänkt pensionsålder utredes av en parlamentariskt sammansatt utredning,

2) att motionerna I:610 och II:285, såvitt de angår folkpensionsförmåner vid förtida uttag av folkpension, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;»

Vid utskottets hemställan under B.

(avser förtidspension vid tunga yrken)

II. av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Rimmerfors*, *Gustavsson i Alvesta* och *Jonsson*, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 11 med orden »Vid behandling under» och slutar med orden »i denna del» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Sedan länge har man på olika håll insett nödvändigheten av att arbetstagare inom vissa särskilt tunga och slitsamma yrken i vissa fall borde ha möjlighet att komma i åtnjutande av oreducerad pension före 67 års ålder. Frågan har bl. a. behandlats av utskottet vid 1962, 1963 och 1964 års riksdagar. Därvid har utskottet förordat att frågan borde lösas utanför den allmänna pensioneringens ram, lämpligast genom uppgörelser avtalsvägen.

Utskottet hyser visserligen den uppfattningen att en lösning utanför den allmänna pensioneringens ram principiellt är att föredraga. Det torde vara svårt att *generellt* ge vissa grupper försäkrade rätt till oreducerad pension vid en lägre ålder än andra grupper på annat sätt än avtalsvägen. I avvaktan på att frågan för alla kategorier med tunga eller slitsamma yrken når en fullt tillfredsställande lösning genom uppgörelser avtalsvägen måste man emellertid enligt utskottets mening genom åtgärder inom ramen för den allmänna pensioneringen tillgodose de behov på pension vid lägre ålder som ofta uppkommer beträffande arbetstagare inom vissa särskilt tunga eller slitsamma yrken. Utskottet finner att ett praktiskt sätt att lösa denna fråga är att införa lindrigare regler för erhållande av förtidspension för försäkrade som har särskilt tunga eller slitsamma yrken. Därigenom skulle möjlighet ges att efter prövning av omständigheterna i det enskilda fallet tilldela arbetstagare i dessa yrken pension vid lägre ålder. Utskottet biträder därför det i motionerna I:526 och II:627 framställda kravet om utredning av frågan om lindrigare villkor för erhållande av förtidspension för försäkrade med särskilt tunga yrken.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen, med bifall till motionerna I:526 och II:627, såvitt de avser förtidspension, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om lindrigare villkor för förtidspension för försäkrade med särskilt tunga eller slitsamma yrken;»

Vid utskottets hemställan under C.

(avser förtidspension till äldre frånskild kvinna)

III. av fru *Hamrin-Thorell*;

Vid utskottets hemställan under D.

(avser kompensation vid uppskjutet uttag)

IV. av fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Edström*, *Rimmerfors* och *Jonsson*, vilka ansett,

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 12 med orden

»Den kompensation som» och slutar med orden »del biträda motionerna» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Den kompensation som utgår till försäkrad, som väntar att ta ut pension till efter 67 års ålder, utgör icke full ersättning för det uppskjutna uttaget enligt försäkringsmatematiska principer. Då det synes utskottet angeläget att på olika sätt stimulera de människor som så kan att fortsätta att arbeta efter 67 års ålder finner utskottet det angeläget att ersättningen för det uppskjutna pensionsuttaget bestämmas på ett sådant sätt att den önskade stimulationseffekten uppnås. Med nuvarande regler motsvarar ersättningen inte ens den korrektionsfaktor, som uppnås med försäkringsmatematiska beräkningar och än mindre innebär den någon 'överkompensation'. Utskottet finner att övertygande skäl talar för att ifrågavarande ersättning höjes på sätt som i motionerna I:526 och II:627 föreslagits och biträder därför motionerna härvidlag. Utskottet är också av den uppfattningen att de försäkrade som önskar bör ha tillfälle att uppskjuta pensionsuttaget även efter 70 års ålder och biträder därför även kravet på omprövning av den övre gränsen för erhållande av kompensation för uppskjuten pension.»

b) att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen, med bifall till motionerna I:526 och II:627, såvitt de avser uppskjutet pensionsuttag, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om ökad kompensation vid uppskov med uttag av ålderspension efter 67 års ålder ävensom utsträckning av kompensationen utöver 70 års ålder;»

V. av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson i Alvesta*.